

Panjizoda Hurriyatxon Ziyod qizi Zoxiriy,
“Oila va xotin-qizlar” ilmiy-tadqiqot instituti
tayanch doktoranti
e-mail: panjizoda.xurriyatxon@gmail.com

OILADAGI ZO‘RAVONLIKNI KELTIRIB CHIQRADIGAN OMILLAR

Annotatsiya. Oiladagi zo‘ravonlik nafaqat jismoniy tajovuz, balki ruhiy jihatdan ham insonga ma‘naviy zarar beruvchi holat hisoblanadi. Oiladagi zo‘ravonlik ayniqsa, ayollar va bolalarga ta‘sir qiladi. Ushbu maqolada oilaviy zo‘ravonlikni keltirib chiqaradigan omillar va sabablar ochib berilgan, shuningdek, Yevropada oilaviy zo‘ravonlik holatlari yoritilgan.

Аннотация. Насилие в семье наносит не только физический, но и психологический ущерб. От домашнего насилия страдают в основном женщины и дети. В данной статье раскрываются факторы и причины домашнего насилия, а также случаи домашнего насилия в Европе.

Annotation. Domestic violence causes not only physical but also psychological damage. Domestic violence mainly affects women and children. This article reveals the factors and causes of domestic violence, as well as the incidence of domestic violence in Europe.

Tayanch so‘zlar: oila, ayol, bolalar, zo‘ravonlik, jismoniy zo‘ravonlik, hissiy zo‘ravonlik, jinsiy zo‘ravonlik, moliyaviy zo‘ravonlik, qo‘rqitish.

Ключевые слова: семья, женщина, дети, насилие, физическое насилие, эмоциональное насилие, сексуальное насилие, финансовое насилие, запугивание.

Keywords: family, woman, children, violence, physical abuse, emotional abuse, sexual abuse, financial abuse, intimidation.

***Oiladagi
zo‘ravonlik
bo‘yicha ilmiy
tadqiqotlar bu
masalani har
tomonlama
tushunishni
ta‘minlaydi hamda
uni hal qilish
uchun siyosat
va tadbirlarni
ishlab chiqishga
rahbarlik qiladi.***

Kirish. Oilaviy zo‘ravonlik shaxsiy va yaqin munosabatlarda yuzaga keladigan haqoratli xatti-harakatlarni anglatadi. Bu sheriklar, turmush o‘rtoqlar, ota-onalar va bolalar yoki boshqa oila a‘zolari o‘rtasida sodir bo‘lishi mumkin. Oiladagi zo‘ravonlik turli – jumladan, jismoniy, hissiy, jinsiy yoki moliyaviy shakllarda bo‘lishi mumkin. Bu butun dunyo bo‘ylab shaxslar va oilalarga ta‘sir qiladigan chuqur masala hisoblanadi.

Oiladagi zo‘ravonlik bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar bu masalani har tomonlama tushunishni ta‘minlaydi hamda uni hal qilish uchun siyosat va tadbirlarni ishlab chiqishga rahbarlik qiladi. R.W.Summers va A.M.Hoffman “Domestic Violence. A Global View” nomli maqolasida oiladagi zo‘ravonlikning global ko‘rinishlarini yoritgan. Akademiklar va tadqiqotchilar oiladagi zo‘ravonlikni turli nuqtayi nazardan o‘rganib chiqdilar, uning tarqalishi, sabablari, oqibatlari va potensial yechimlariga oydinlik kiritdilar. Ularning fikrlari va topilmalari jamoatchilik nutqini xabardor qilish va oiladagi zo‘ravonlikning oldini olish hamda ularga javob berish bo‘yicha harakatlarni boshqarish uchun juda muhimdir.

Maqsad va uni asoslash. Tarqalishi va ta‘siri jihatdan olimlar oiladagi zo‘ravonlikning tarqalishi hamda uning shaxslar, oilalar va jamoalarga ta‘sirini aniqlash uchun keng qamrovli tadqiqotlar o‘tkazdilar. Ular oiladagi zo‘ravonlikning jabrlanganlarga, bolalarga va hatto jinoyatchilarga jismoniy, hissiy va psixologik ta‘sirini hujjatlashtirdilar. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, oiladagi zo‘ravonlik aholi salomatligi, ijtimoiy farovonlik va iqtisodiy barqarorlikka katta ta‘sir ko‘rsatadi.

Sabablari va xavf omillari jihatidan olimlar oiladagi zo‘ravonlik bilan bog‘liq asosiy sabablar va xavf omillarini o‘rganishdi. Ularning ishi yaqin munosabatlar ichida suiiste‘mollikni davom ettirishga hissa qo‘shadigan individual, munosabat, ijtimoiy va madaniy ta‘sirlarning murakkab o‘zaro ta‘sirini ta‘kidlaydi. Ushbu omillarni aniqlash orqali tadqiqotchilar profilaktika strategiyalari va aralashuv dasturlarini xabardor qilishga yordam berdi.

Aralashuv va oldini olish jihatdan tadqiqotchilar oiladagi zo‘ravonlikni bartaraf etishga qaratilgan turli xil aralashuv va profilaktika yondashuvlarining samaradorligini baholadilar. Ular huquqiy asoslar, qo‘llab-quvvatlash xizmatlari, jamoatchilikka asoslangan tashabbuslar va ta‘lim dasturlarining oiladagi zo‘ravonlik holatlarini kamaytirish va tirik qolganlarni qo‘llab-quvvatlashga ta‘sirini o‘rganishdi. Ushbu tadqiqot suiiste‘mol qilish davrini buzishga qaratilgan siyosat va amaliyotni shakllantirishda muhim rol o‘ynadi¹.

¹ Khodjayev S. Specific characteristics of the dynamics of marriage and family divorce in Uzbekistan // Thematic Journal of Sociology. ISSN 2249-2987. Vol-6-Issue-1-2022

Madaniy va ijtimoiy dinamika jihatidan olimlar oiladagi zo‘ravonlikni davom ettirishda madaniyat, ijtimoiy me‘yorlar va kuch tuzilmalarining rolini o‘rganib chiqdilar. Ularning tadqiqotlari gender tengsizligi, an‘anaviy me‘yorlar va tizimli adolatsizliklar yaqin munosabatlardagi haqoratli xatti-harakatlarning tarqalishiga qanday hissa qo‘shishi haqidagi tushunchamizni chuqurlashtirdi.

Uzoq muddatli oqibatlar va travma jihatdan akademik tadqiqotlar oiladagi zo‘ravonlikning uzoq muddatli oqibatlarini, shu jumladan, uning ruhiy salomatlikka ta‘sirini, travmaning avlodlararo uzatilishini va zo‘ravonlik davrlarini davom ettirishni o‘rganib chiqdi. Ushbu ish organi tirik qolganlarni har tomonlama qo‘llab-quvvatlash va oiladagi zo‘ravonlikning keng ijtimoiy oqibatlarini hal qilish muhimligini ta‘kidladi.

Oilaviy zo‘ravonlik metodologiyasi oilaviy zo‘ravonlikni o‘rganish, tushunish va hal qilish uchun ishlatiladigan yondashuvlar, ramkalar va strategiyalarni anglatadi. Ushbu atama oiladagi zo‘ravonlikning murakkab masalasini hal qilishga qaratilgan turli xil tadqiqot usullari, aralashuv usullari va oldini olish strategiyalarini o‘z ichiga oladi. Oilaviy zo‘ravonlik metodologiyasining ba‘zi asosiy tarkibiy qismlari:

1. Tadqiqot usullari: ijtimoiy olimlar oilaviy zo‘ravonlikning tarqalishi, sabablari va ta‘sirini o‘rganish uchun so‘rovlar, intervyular, amaliy tadqiqotlar va miqdoriy tahlillar kabi turli xil tadqiqot usullaridan foydalanadilar. Ushbu usullar haqoratli munosabatlar dinamikasini, zo‘ravonlik shakllarini va aralashuvlarning samaradorligini tushunishga yordam beradi.

2. Aralashuv texnikasi: oiladagi zo‘ravonlik metodologiyasi jabrlanganlarni qo‘llab-quvvatlash, jinoyatchilarni javobgarlikka tortish va kelajakdagi hodisalarning oldini olish uchun aralashuv usullarini ishlab chiqish va amalga oshirishni o‘z ichiga oladi. Bularga maslahat, boshpana xizmatlari, huquqiy targ‘ibot hamda tirik qolganlar va jinoyatchilar uchun yordam guruhlar kirishi mumkin.

3. Oldini olish strategiyalari: oiladagi zo‘ravonlik metodologiyasi oilalar ichidagi zo‘ravonlikning asosiy sabablarini bartaraf etishga qaratilgan strategiyani o‘z ichiga oladi. Bularga jamoat ta‘limi dasturlari, jamoatchilikni xabardor qilish kampaniyalari, siyosatni targ‘ib qilish, sog‘lom munosabatlar va ota-onalarning ijobiy amaliyotini targ‘ib qilish tashabbuslari kiradi².

Oilaviy zo‘ravonlik metodologiyasi oilaviy zo‘ravonlikni o‘rganish, tushunish va hal qilish uchun ishlatiladigan yondashuvlar, ramkalar va strategiyalarni anglatadi. Ushbu atama oiladagi zo‘ravonlikning murakkab masalasini hal qilishga qaratilgan turli xil tadqiqot usullari, aralashuv usullari va oldini olish strategiyalarini o‘z ichiga oladi.

2 Ходжаев С. “Особенности Социальной Защиты Пожилых В Великобритании // Ижтимоий тадқиқотлар журнали. 5-жилд, 4-сон. ISSN 2181-9556 DoiJournal 10.26739/2181-9556. – Б. 57-68 // <https://tadqiqot.uz/index.php/soci/issue/view/459>

***Oiladagi
zo‘ravonlik
haqidagi
ilmiy qarash
profilaktika va
aralashuvga yaxlit,
ko‘p intizomli
yondashuv
zarurligini
ta’kidlaydi.
Tadqiqotchilar,
siyosatchilar,
advokatlar va
amaliyotchilarning
tushunchalarini
o‘z ichiga olgan
holda oiladagi
zo‘ravonlikka
yanada samarali
javoblarni
yaratish va barcha
shaxslar uchun
xavfsizroq, qo‘llab-
quvvatlovchi muhit
yaratish ustida
ishlash kerak.***

4. Travma-xabardor yondashuvlar. Ushbu yondashuv omon qolganlarning hissiy va psixologik farovonligini hisobga oladigan xavfsiz va qo‘llab-quvvatlovchi muhitlarni yaratishga qaratilgan.

5. Holistik va kesishgan istiqbollar: samarali oilaviy zo‘ravonlik metodologiyalari irq, jins, jinsiy oriyentatsiya va ijtimoiy-iqtisodiy holat kabi omillarning kesishganini ko‘rib chiqadi va bu kesishgan shaxslar turli xil zo‘ravonlik tajribalariga va yordam so‘rashdagi to‘siqlarga hissa qo‘shishini tan oladi. Xulosa qilib aytganda, oilaviy zo‘ravonlik metodologiyasi tadqiqot, aralashuv, oldini olish, travmadan xabardor qilingan parvarish va yaxlit, kesishgan istiqbollar orqali oilaviy zo‘ravonlikni tushunish, hal qilish va oldini olishga qaratilgan bir qator yondashuvlarni o‘z ichiga oladi.

Oiladagi zo‘ravonlik haqidagi ilmiy qarash profilaktika va aralashuvga yaxlit, ko‘p intizomli yondashuv zarurligini ta’kidlaydi. Tadqiqotchilar, siyosatchilar, advokatlar va amaliyotchilarning tushunchalarini o‘z ichiga olgan holda oiladagi zo‘ravonlikka yanada samarali javoblarni yaratish va barcha shaxslar uchun xavfsizroq, qo‘llab-quvvatlovchi muhit yaratish ustida ishlash kerak³.

Ilmiy muammoning tavsifi va yechimi. Oiladagi zo‘ravonlik haqiqatan ham turli xil omillarga ega bo‘lgan murakkab va ko‘p qirrali masaladir. Bu jismoniy, shu jumladan, keng ko‘lamli xatti-harakatni o‘z ichiga oladi. Oiladagi zo‘ravonlikning ba’zi sabablari:

1. Ijtimoiy va madaniy omillar: ba’zi jamiyatlarda gender tengsizligini davom ettiradigan va ayrim shaxslar yoki guruhlarining bo‘ysunishini rag‘batlantiradigan madaniy e’tiqod va me’yorlar chuqur singib ketgan. Ushbu munosabat oiladagi zo‘ravonlikni oqlashga hissa qo‘shishi mumkin.

2. Xulq-atvor va psixologik omillar: zo‘ravonlik yoki travmani boshdan kechirgan shaxslar oiladagi zo‘ravonlik qilish ehtimoli ko‘proq bo‘lishi mumkin. G‘azabni boshqarish muammolari, giyohvand moddalarni suiiste’mol qilish yoki shaxsiyatning buzilishi kabi ruhiy salomatlik muammolari ham rol o‘ynashi mumkin.

3. Quvvat va boshqaruv dinamikasi: oiladagi zo‘ravonlik ko‘pincha kuch va nazorat bilan bog‘liq. Jinoyatchilar zo‘ravonlik va zo‘ravonlikdan sheriklari yoki oila a’zolari ustidan nazoratni ta’minlash vositasi sifatida foydalanishlari mumkin. Bu esa ko‘pincha yetishmovchilik, ishonchsizlik yoki boshqalarga hukmronlik qilish istagidan kelib chiqadi.

³ Nurullayeva U. Xotin-qizlar ijtimoiy kayfiyati sotsiologik tahlil obyekti sifatida // Markaziy Osiyoda jamiyat, gender va oila: xalqaro ilmiy-elektron jurnal – Toshkent – 2023. – № 3. – B. 95-100 (22.00.00 № 13)

4. Oila dinamikasi: disfunktsional oilaviy tuzilmalar, oiladagi zo‘ravonlik tarixi yoki bolalik davrida zo‘ravonlikka duchor bo‘lish oiladagi zo‘ravonlik sikliga hissa qo‘shishi mumkin. Oiladagi zo‘ravonlikka guvoh bo‘lgan bolalar ham o‘z munosabatlarida bunday xatti-harakatlarni davom ettirish xavfi ostida.

5. Ijtimoiy-iqtisodiy stresslar: moliyaviy zo‘riqish, ishsizlik yoki uy-joyning beqarorligi oiladagi keskinlikni kuchaytirishi va oiladagi zo‘ravonlik xavfini oshirishi mumkin. Zo‘ravon sherikka iqtisodiy qaramlik ham qurbonlarning haqoratli munosabatlarni tark etishini qiyinlashtirishi mumkin. Moliyaviy qiyinchiliklar va iqtisodiy qiyinchiliklar ko‘pincha uy xo‘jaliklarida keskinlik va nizolarning kuchayishiga yordam beradi.

6. Jamiyatni qo‘llab-quvvatlash va resurslarning yetishmasligi: qo‘llab-quvvatlash xizmatlari, huquqiy himoya yoki xavfsiz uy-joy imkoniyatlaridan foydalanishning yetarli emasligi oiladagi zo‘ravonlik qurbonlarini tuzoqqa tushib qolishi va hayotiy qochish vositalarisiz qoldirishi mumkin.

7. Giyohvand moddalarni suiiste‘mol qilish: spirtli ichimliklar yoki giyohvand moddalarni suiiste‘mol qilish zo‘ravonlik xatti-harakatlarini kuchaytirishi va hukmni buzishi mumkin, bu esa munosabatlardagi zo‘ravonlik ehtimolini oshiradi.

8. Quvvat muvozanati: bir sherik boshqasi ustidan nomutanosib nazorat yoki kuch ishlatadigan munosabatlarda oiladagi zo‘ravonlik xavfi yuqori bo‘lishi mumkin.

9. Ruhiy Salomatlik muammolari: depressiya, tashvish yoki shaxsiyatning buzilishi kabi davolanmagan ruhiy salomatlik holatlari munosabatlardagi zo‘ravonlikka hissa qo‘shishi mumkin.

Oiladagi zo‘ravonlikka qarshi kurashish ushbu omillarning barchasini hisobga olgan holda kompleks yondashuvni talab qiladi. Qo‘llab-quvvatlash xizmatlari, ta‘lim, huquqiy islohotlar va jamoatchilikni jalb qilish oiladagi zo‘ravonlikning oldini olish va ularni bartaraf etish bo‘yicha harakatlarning muhim tarkibiy qismidir⁴.

Oiladagi zo‘ravonlik butun Yevropada dolzarb muammo bo‘lib, shaxslar va oilalarga turli yo‘llar bilan ta‘sir qiladi. Oiladagi zo‘ravonlikning tarqalishi va dinamikasi har bir mamlakatda farq qilishi mumkin bo‘lsa-da, u Yevropa qit‘asida muhim ijtimoiy va sog‘liqni saqlash muammosi sifatida keng tan olingan. Yevropada oiladagi zo‘ravonlik bilan bog‘liq ba‘zi asosiy fikrlar mavjud:

Oiladagi zo‘ravonlikka qarshi kurashish ushbu omillarning barchasini hisobga olgan holda kompleks yondashuvni talab qiladi. Qo‘llab-quvvatlash xizmatlari, ta‘lim, huquqiy islohotlar va jamoatchilikni jalb qilish oiladagi zo‘ravonlikning oldini olish va ularni bartaraf etish bo‘yicha harakatlarning muhim tarkibiy qismidir.

⁴ Nurullayeva U. Zamonaviy jamiyatda xotin-qizlar rollari transformatsiyasining oilaviy qadriyatlariga ta‘siri // O‘zbekiston Milliy Universiteti xabarлари. – Toshkent – 2023/1/5/1 – B. 137-140 (22.00.00 № 7)

***Oiladagi
zo‘ravonlik
nafaqat alohida
qurbonlarga
ta’sir qiladi, balki
sog‘liqni saqlash
xarajatlarining
oshishi,
mahsuldorlikni
yo‘qotish
avlodlararo travma
kabi keng ijtimoiy
va iqtisodiy ta’sirga
ega.***

Tarqalishi va ta’siri. Yevropa Ittifoqining asosiy huquqlar agentligi (FRA) hisobotiga ko‘ra, Yevropa Ittifoqidagi har uchinchi ayoldan biri 15 yoshidan boshlab jismoniy yoki jinsiy zo‘ravonlikni boshdan kechirgan. Bu statistika Yevropada ichki zo‘ravonlik keng tarqalgan tabiatini ta’kidlaydi.

Oiladagi zo‘ravonlik nafaqat alohida qurbonlarga ta’sir qiladi, balki sog‘liqni saqlash xarajatlarining oshishi, mahsuldorlikni yo‘qotish avlodlararo travma kabi keng ijtimoiy va iqtisodiy ta’sirga ega.

Huquqiy va siyosiy javoblar. Ko‘pgina Yevropa mamlakatlari oiladagi zo‘ravonlikni hal qilish uchun huquqiy asos va siyosatni amalga oshirdilar. Bu himoya uchun maxsus qo‘llab-quvvatlash xizmatlari kabi chora-tadbirlarni o‘z ichiga oladi, masalan, ishonch, boshpanalar, va huquqiy himoya. Bundan tashqari, Yevropa Ittifoqi bo‘ylab oilaviy zo‘ravonlikka nisbatan huquqiy yondashuvlarni ko‘rsatmalar va hamkorlik mexanizmlari orqali uyg‘unlashtirishga harakat qilindi.

Qiyinchiliklar va to‘siqlar. Oiladagi zo‘ravonliklarni bartaraf etishda erishilgan yutuqlarga qaramay, muhim muammolar davom etmoqda. Bularga ishlarning kamligi, xabardorlikning yetishmasligi, stigma, oldini olish uchun resurslarning yetishmasligi kiradi. Immigrantlar va qochqinlar jamoalari, shuningdek, marginal va zaif aholi yordamga kirishda qo‘shimcha to‘siqlarga duch kelishi mumkin.

Transchegaraviy va transmilliy o‘lchovlar. Uydagi zo‘ravonlik Yevropa Ittifoqi doirasidagi transchegaraviy harakat bilan bog‘liq holatlarda noyob muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Chegaralar orqali oiladagi zo‘ravonlikni bartaraf etish bo‘yicha harakatlar hamkorlik, muvofiqlashtirish va himoya buyruqlari va qo‘llab-quvvatlash xizmatlarini o‘zaro tan olishni talab qiladi.

Profilaktika va xabardorlik. Ko‘pgina Yevropa mamlakatlari va tashkilotlari munosabatlarni o‘zgartirish, gender tengligini targ‘ib qilish va oiladagi zo‘ravonlikni davom ettiradigan madaniy me‘yorlarga qarshi kurashishga qaratilgan profilaktika dasturlari va xabardorlik kampaniyalarini boshladilar. Ushbu harakatlar ta’lim, jamoatchilikni jalb qilish va erta aralashuvning muhimligini ta’kidlaydi.

Tadqiqot va ma’lumotlar yig‘ish. Oiladagi zo‘ravonlik bo‘yicha yangilangan ma’lumotlarni yig‘ish va tadqiqotlar o‘tkazish, ta’sir etuvchi omillar va samarali aralashuvlarni yoritishga yordam berdi. Ushbu ma’lumot dalillarga asoslangan siyosat va amaliyotni xabardor qilishda muhim ahamiyatga ega.

Yevropa Ittifoqi va unga a’zo davlatlar fuqarolik jamiyati tashkilotlari bilan bir qatorda, qonunchilik, siyosat va dasturiy yondashuvlar orqali

oiladagi zo‘ravonlikka qarshi kurashda faol ishtirok etdilar. Shunga qaramay, Yevropa sharoitida oiladagi zo‘ravonlikning murakkab va ko‘p qirrali tabiatini hal qilish uchun doimiy hushyorlik va harakat zarur⁵.

Yakuniy qism. Ko‘pgina mamlakatlarda oilaviy zo‘ravonlikni hal qilish uchun qonunlar va qo‘llab-quvvatlash xizmatlari mavjud. Bularga jabrlanganlar uchun boshpanalar, tezkor yordam uchun ishonch telefonlari, maslahat xizmatlari va oilaviy zo‘ravonlikdan zarar ko‘rganlarni himoya qilish va qo‘llab-quvvatlash uchun huquqiy vositalar kiradi.

Oiladagi zo‘ravonlik haqida xabardorlikni oshirish hamda shaxslar va oilalar uchun xavfsizroq, ko‘proq qulay muhit yaratishga harakat qilish muhimdir. Ochiq suhbatlarni rag‘batlantirish, sog‘lom munosabatlar bo‘yicha ta‘lim berish, tenglik va hurmatni targ‘ib qilish oiladagi zo‘ravonlikning oldini olish va hal qilishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Agar siz yoki siz bilgan odam oilaviy zo‘ravonlikni boshdan kechirayotgan bo‘lsa, mahalliy yordam xizmatlari yoki rasmiylardan yordam so‘rashingiz mumkin.

Oilaviy zo‘ravonlikning oldini olish ildiz sabablarni ko‘rib chiqadigan, zo‘ravonlikdan jabrlanganlarni qo‘llab-quvvatlaydigan va jinoyatchilarni javobgarlikka tortadigan ko‘p qirrali yondashuvni talab qiladi. Oiladagi zo‘ravonlikning oldini olish bo‘yicha ba‘zi tavsiyalarni beramiz:

1. Ta‘lim va xabardorlik: maktablarda, ish joylarida va jamoalarda sog‘lom munosabatlar, rozilik va nizolarni hal qilish bo‘yicha keng qamrovli ta‘limni targ‘ib qilish. Zo‘ravonlik dinamikasi va uning ta‘siri haqida xabardorlikni oshirish zo‘ravonlik sodir bo‘lishidan oldin uning oldini olishga yordam beradi.

2. Qo‘llab-quvvatlash xizmatlari: omon qolganlar uchun qulay va madaniy jihatdan vakolatli qo‘llab-quvvatlash xizmatlari, shu jumladan, boshpana, ishonch telefonlari, maslahat, huquqiy yordam va iqtisodiy resurslar mavjudligini ta‘minlash. Ushbu xizmatlar omon qolganlarga haqoratli vaziyatlarni tark etish va hayotlarini tiklash imkoniyatini berish uchun juda muhimdir.

3. Imkoniyatlarni kengaytirish dasturlari: oiladagi zo‘ravonlikdan omon qolganlar uchun imkoniyatlarni kengaytirish, iqtisodiy mustaqillik va yetakchilikka qaratilgan dasturlarni ishlab chiqish. Ushbu dasturlar omon qolganlarga moliyaviy barqarorlikka erishish, ishga joylashish imkoniyatlaridan foydalanish va mustaqil rivojlanish ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Oiladagi zo‘ravonlik haqida xabardorlikni oshirish hamda shaxslar va oilalar uchun xavfsizroq, ko‘proq qulay muhit yaratishga harakat qilish muhimdir. Ochiq suhbatlarni rag‘batlantirish, sog‘lom munosabatlar bo‘yicha ta‘lim berish, tenglik va hurmatni targ‘ib qilish oiladagi zo‘ravonlikning oldini olish va hal qilishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

⁵ Collected articles “Domestic Violence. A Global View”, 2002. Edited by Summers R.W., and Hoffman A.M.

4. Jinoyatchining aralashuvi: jinoyatchilar uchun ularning xatti-harakatlari, e'tiqodlari va munosabatlarini hal qiladigan aralashuv dasturlarini amalga oshirish, ularni xatti-harakatlari uchun javobgarlikka tortish. Ushbu dasturlar xulq-atvorni o'zgartirish va zo'ravonliksiz xatti-harakatlarga reintegratsiyaga qaratish.

5. Jamiyatni safarbar qilish: zo'ravonlikni qo'llab-quvvatlovchi an'anaviy gender me'yorlar va munosabatlarga qarshi kurashuvchi jamoatchilik aralashuvi bo'yicha treninglar, jamoatchilik muloqotlari va tashabbuslarni targ'ib qilish orqali jamoalarni profilaktika harakatlariga jalb qilish⁶.

⁶ [Women speak:the value of community-based research on woman abuse. https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/index.html](https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/index.html)

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Khodjayev S. *Specific characteristics of the dynamics of marriage and family divorce in uzbekistan // Thematic Journal of Sociology. ISSN 2249-2987. Vol-6-Issue-1-2022*
2. Ходжаев С. “Особенности Социальной Защиты Пожилых В Великобритании // Ижтимоий тадқиқотлар журнали. 5-жилд, 4-сон. ISSN 2181-9556 DoiJournal 10.26739/2181-9556. Б. 57–68. <https://tadqiqot.uz/index.php/soci/issue/view/459>
3. Nurullayeva U. *Xotin-qizlar ijtimoiy kayfiyati sotsiologik tahlil obyekti sifatida // Markaziy Osiyoda jamiyat, gender va oila: xalqaro ilmiy-elektron jurnal – Toshkent – 2023. – № 3. – B. 95-100 (22.00.00 № 13)*
4. Nurullayeva U. *Zamonaviy jamiyatda xotin-qizlar rollari transformatsiyasining oilaviy qadriyatlarga ta'siri // O'zbekiston Milliy Universiteti xabarleri. – Toshkent – 2023/1/5/1 – B. 137-140 (22.00.00 № 7)*
5. *Collected articles “Domestic Violence. A Global View”, 2002. Edited by Summers R.W., and Hoffman A.M.*
6. [Women speak:the value of community-based research on woman abuse. https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/index.html](https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/index.html)